

www.ketab.ir

فلسفہ صدرا

سرشناسه: جوادی آملی، عبدالله، ۱۳۱۲-

عنوان و پدیدآور: فلسفه صدرا جلد ۱ / مولف آیت الله جوادی آملی؛ تحقیق و تنظیم: حجت الاسلام محمد کاظم بادیا.

مشخصات نشر: قم: اسراء، ۱۳۸۷.

مشخصات ظاهری: ج ۱، ۴۸۲ ص.

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۸۷۳۹-۰۹-۱

وضعیت فهرست نویسی: فیبا.

یادداشت: نمایه.

موضوع: صدرالدین شیرازی، محمدبن ابراهیم، ۱۰۵۰-۹۷۹ ق - نقد و تفسیر.

موضوع: فلسفه اسلامی.

رده بندی کنگره: ۱۳۸۷-ق ۹-۱۱۲۱ BBR

رده بندی دیویی: ۱۸۹ / ۲۹۷

شماره کتابخانه ملی: ۱۱۹۳۵۹۰

بخش پژوهشی فلسفه، عرفان و کلام اسلامی

گروه پژوهشی فلسفه و عرفان

- کتاب: ..... فلسفه صدرا جلد ۱
- مؤلف: ..... آیت الله جوادی آملی (دام ظلّه العالی)
- تحقیق و تنظیم: ..... حجت الاسلام محمد کاظم بادیا
- ویرایش: ..... حجت الاسلام سید محمود صادقی
- ناشر: ..... مرکز نشر اسراء
- حروف نگاری و صفحه آرایی: ..... پژوهشگاه علوم و حکمات معارج
- چاپخانه: ..... مرکز چاپ اسراء
- نوبت چاپ: ..... هفتم
- سال نشر: ..... بهار ۱۴۰۱ هـ. ش
- شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۸۷۳۹-۰۹-۱
- تیراژ: ..... ۳۰۰ نسخه
- قیمت دوره دو جلدی: ..... ۲/۹۵۰/۰۰۰ ریال

همه حقوق طبع محفوظ است

آدرس: قم، بلوار ۷۵ متری عمار یاسر، نبش خیابان شهید فدوسی، بنیاد بین المللی علوم و حکمات اسراء

تلفن: ۳۷۷۶۵۳۵۶ - ۳۷۷۶۵۳۵۷

سامانه پیام کوتاه: ۳۰۰۰۱۱۸۲

پست الکترونیک: nashresra@gmail.com

http://nashresra.ir

113198

فهرست مطالب

۱۱	سخن ناشر
۱۵	مقدمه
۱۷	سفرهای چهارگانه
۲۱	مسلك اول . معارف مورد نیاز علوم
۲۳	تعریف فلسفه
۲۴	تقسیمات فلسفه
۲۵	مشرَب‌های فلسفی
۲۷	غایت فلسفه

مرحله اول.

وجود و اقسام اولی آن

منهج نخست. احوال نفس وجود

۳۱	فصل یکم . موضوع فلسفه
۳۳	مسائل فلسفه
۳۳	بدهات تصویری موضوع فلسفه
۳۴	بدهات تصدیقی موضوع فلسفه
۳۵	محمولات فلسفی
۳۸	فصل دوم . اشتراك معنوی و تشكیک مفهوم وجود
۴۰	دلایل اشتراك معنوی وجود
۴۱	تشكیک مفهوم وجود

۴۵	دلیل اشتراك لفظی
۴۷	فصل سوم . مفهوم غیر ماهوی وجود
۵۱	فصل چهارم . اصالت وجود
۶۰	اشارات
۶۶	فصل پنجم . تخصص هستی
۶۹	اشارات
۷۱	فصل ششم . اثبات بساطت و سلب کلیت ماهوی حقیقت وجود
۷۳	نتایج و ثمرات بساطت وجود
۷۴	اشارات
۷۶	فصل هفتم . بی‌نیازی هستی از علت
۷۷	اشارات
۷۸	اشکال‌ها و پاسخ‌ها دربارهٔ اصالت وجود
۸۱	توضیح و تنبیه
۸۴	مساوقت وجود با ظهور
۹۰	فصل هشتم . مساوقت وجود با شئیت
۹۲	اشارات
۹۶	فصل نهم . وجود رابطی
۹۹	اشارات

منهج دوم . اصول کیفیات و عناصر عقود، ماده

و جهت به لحاظ مقام ثبوت و اثبات

۱۰۱	فصل یکم . تعریف وجوب ، امکان ، امتناع ، حق و باطل
۱۰۲	امکان ماهوی ، امکان وجودی و فقری
۱۰۵	حق و باطل
۱۰۹	اشارات
۱۱۲	فصل دوم . نفی پیوند ضروری بین دو واجب
۱۱۳	فصل سوم . یگانگی ماهیت و انبیت واجب
۱۲۱	ادله قائلان به ماهیت برای واجب

۱۲۱	شبهه نخست
۱۲۲	شبهه دوم
۱۲۴	شبهه سوم
۱۳۳	شبهه چهارم
۱۳۵	اشارات فصل سوم
۱۳۷	فصل چهارم . واجب بالذات بودن واجب از جمیع جهات
۱۳۸	برهان نخست
۱۳۸	برهان دوم
۱۴۶	اشارات
۱۴۹	فصل پنجم . وحدت واجب الوجود
۱۵۵	اشارات
۱۵۷	فصل ششم
۱۵۸	فصل هفتم . معانی امکان
۱۶۱	فصل هشتم . احکام مواد ثلاث
۱۶۶	اشارات
۱۶۷	فصل نهم . امتناع امکان بالغير
۱۶۹	نفی وجود خارجی امکان
۱۷۲	فصل دهم . خواص ممکن بالذات
۱۷۷	اشارات
۱۷۸	فصل یازدهم . استلزام ممکن بالذات نسبت به ممتنع بالذات
۱۸۱	فصل دوازدهم . ابطال اولویت ذاتی وجود یا عدم برای ممکن
۱۸۸	فصل سیزدهم . علت نیاز به علت
۱۹۰	فصل چهاردهم . چگونگی نیاز نیستی ممکن به علت
۱۹۳	حکم خارجی و ذهنی ماهیات
۱۹۳	جعل
۱۹۴	امکان ماهوی و وجودی
۱۹۵	فیض دائمی الهی
۱۹۷	اشارات

۲۰۱	فصل پانزدهم . توقف وجود ممکن بر وجوب بالغیر آن
۲۰۳	اشارات
۲۰۴	فصل شانزدهم . دو وجوب و دو امتناع سابق و لاحق نسبت به هر ممکن
۲۰۷	اشارات
۲۰۹	فصل هفدهم . امکان ذاتی و امکان استعدادی
۲۱۲	برخی تفاوت‌های امکان ذاتی و امکان استعدادی
۲۱۴	اشارات
۲۱۶	فصل هجدهم . برخی احکام ممتنع بالذات
۲۱۷	فصل نوزدهم . چگونگی علم به ممتنع و معدوم
۲۱۹	فصل بیستم . چگونگی استلزام يك ممتنع نسبت به ممتنع دیگر
۲۲۰	فصل بیست و یکم . زیادت عقلی وجودات امکانی بر ماهیات
۲۲۰	براهین مشهور بر زاید بودن وجود بر ماهیت
۲۲۱	اشارات
۲۲۲	فصل بیست و دوم . اتحاد خارجی وجود و ماهیت
۲۳۱	تفصیل گفتار
۲۳۳	اختلاف آرا در مورد وجود
۲۳۶	نقاوة عرشیه
۲۴۵	اشاره

منهج سوم. وجود ذهنی

۲۴۹	فصل یکم . اثبات وجود ذهنی و ظهور ظلی
۲۵۶	اشارات
۲۵۷	فصل دوم . براهین اثبات وجود ذهنی
۲۶۱	اشارات
۲۶۴	فصل سوم . اشکالات وجود ذهنی
۲۶۴	اشکال نخست
۲۶۷	بیان تفصیلی صدرالمتألهین
۲۷۶	اشکال دوم

۲۷۸	تکمیل بحث
۲۸۲	اشکال سوم
۲۸۴	فصل چهارم . توضیح و تنقیح پاسخ‌ها
۲۸۵	فصل پنجم . چاره‌ای عرشی در مشکلات وجود ذهنی
۲۸۸	اشارات فصل سوم تا پنجم

مرحله دوم.

تتمیم احکام وجود و برخی احکام شایان ذکر عدم

۳۰۵	فصل یکم . وجود رابط
۳۱۰	اشارات
۳۱۲	فصل دوم . معقولات ثانیه
۳۱۴	تکمیل بحث
۳۱۸	اشارات
۳۲۳	فصل سوم . خیر محض بودن وجود
۳۲۹	فصل چهارم . نزاهت وجود از ضد و مثل
۳۳۱	تکمیل بحث
۳۳۴	فصل پنجم . وحدت مفهوم عدم
۳۳۶	اشاره
۳۳۷	فصل ششم . چگونگی علیّت عدم علت و عدم معلول برای یکدیگر
۳۳۸	فصل هفتم . چگونگی عروض عدم بر عدم
۳۳۹	اشارات فصل ششم و هفتم
۳۴۰	فصل هشتم . امتناع اعاده معدوم
۳۴۳	اشارات
۳۴۴	فصل نهم . رابطی نبودن عدم
۳۴۶	فصل دهم . نحوه‌ای از تحقق برای موضوع و محمول در احکام سلبی
۳۴۸	فصل یازدهم . آیا اتصاف واجب بالذات به برخی انحای عدم جایز است؟
۳۵۵	فصل دوازدهم . متوقف بر ممتنع بالذات لازم نیست ممتنع بالذات باشد

۳۵۸	فصل سیزدهم . شناخت حقایق اشیا
۳۶۵	اشارات
۳۶۹	فصل چهاردهم . امکان ذاتی و استعدادی

مرحله سوم.

جعل و تشکیک

۳۷۵	فصل یکم . تحریر نزاع و آرای حکما در مسئله جعل
۳۷۹	فصل دوم . ابطال ادله عدم صلاحیت وجود برای معلولیت
۳۸۲	فصل سوم . نقد دلایل مجعولیت اتصاف ماهیت به وجود
۳۸۶	و دلیل مجعول بودن وجود به جعل بسیط
۳۸۷	تنبيه
۳۹۱	اشارات فصل اول تا سوم
۳۹۸	فصل چهارم . اشتداد و تضعف وجود
۴۰۱	فصل پنجم . تشکیک یا شدت و ضعف وجود
۴۰۳	تنبيه
۴۰۷	اشارات فصل چهارم و پنجم

فهرستها

۴۲۳	فهرست آیات
۴۲۹	فهرست روایات
۴۳۳	فهرست اشعار
۴۳۵	فهرست اعلام
۴۳۷	فهرست کتب
۴۳۹	فهرست منابع

مقدمه

دوره سوم درس‌های اسفار جلد اول و دوم حضرت استاد، حکیم گرانقدر، آیت الله عبدالله جوادی آملی در سال ۱۳۷۵ با نام رَحِیقِ مَخْتومِ شَرَحِ حَکْمَتِ مَتَعَالِیَه چاپ گردید. نشر این کتاب خردپرور موجب سرور دوست‌داران حکمت و فلسفه شد. خود در دارالشفای قم دو سال دو هم‌ین درس با برکت شرکت کرده بودم. در نظرم فلسفه‌ای فلسفه است که انسان را تا کوی دوست برده و وارد عرفان کند و درس‌های فلسفه این حکیم بزرگ، این انتظار را به نحو احسن برآورده می‌سازد. شیوه، بلکه شاکله علمی و تعلیمی استاد عزیز، مرتبط ساختن برهان حکمت و شهود عرفان و معارف بی‌بدیل قرآن است. از حکمت شهود، و از شهود معارف قرآن کریم و تعالیم بلند معصوم را نتیجه می‌گیرد و این فیض و برکتی بس گران‌قیمت برای متعلم صالح است.

تعلیمات فلسفی استاد عظیم‌الشأن، صرفاً یک سلسله مصطلحات و محفوظات و ملفوظات نیست که بسا در دنیا بار و در آخرت وبال انسان باشد، بلکه معارف بلند دینی است که با استنتاج از فلسفه و برهان، رهرو حقیقت جو را در عقل نظری به سرچشمه مقصود که «وحی» است، می‌رساند و این اساسی‌ترین ویژگی یک معلم الهی است.

باری، چاپ دروس اسفار جلد يك و دو در ده جلد، امکان مطالعه آن را برای برخی اندیشمندان درگیر مشغله‌های اجتناب‌ناپذیر روزگار، کاهش داده است. از این رو بر آن شدم تا آن را به گونه‌ای خلاصه کنم که درس‌های هر جلد اسفار در يك جلد چاپ شود. عین عبارات استاد، حدّ الامکان طوری لفّ و نشر گردیده است که از عمق مطالب کاسته نشود و محتوا ناقص نگردد. حذف عبارت، فقط در مورد متن عربی اسفار و مطالب تکراری که اقتضای فضای تدریس بوده است و بعضی فروعات و حواشی نه چندان ضروری صورت گرفته است. می‌توان ادّعا کرد کُلّ مباحث اسفار جلد يك و دو در این تلخیص وجود دارد؛ علاوه بر آن، نکات دقیق و زیربنایی که حضرت استاد (دام‌ظله‌العالی) طی اشارات بیان فرموده‌اند، آورده شده است. تأکید می‌گردد عبارات شفاهی استاد بدون دستکاری نقل شده است. با این همه، چنانچه نکته‌ای برای خواننده مبهم باشد، برای توضیح بیشتر می‌تواند به اصل کتاب، ریح مقنن مراجعه کند.

محمد کاظم بادپا